

När goda *svenska* melodier finnas, kunde dessa gärna få behållas där Haeffner använt dem, även om deras tonart ej är precis överensstämmande med psalmens innehåll vilket dessutom ej plägar vara uniformt. Det går att under det liv, som bär korsets tecken, sjunga glädjens och lovet's sång också i *mollton*. Därför är det tomt, mycket tomt under påsken efter den gamla svenska melodien till ps. 109—223 i Haeffner, denna älskliga melodi, är förvisad till 249, och det är bra onödigt. Melodien 335 hör väl ej till de främsta bland svenska original, men den är synnerligen sångbar och kan med sin lyftning uppåt väl försvara sin gamla plats vid 472. Nu står den endast vid 335 och blir då så gott som aldrig använd. Att 487 ej fått den av R. Norén upptecknade svenska formen, såsom i det förslag som närmast föregick koralnämndens slutliga, är att beklaga. Särskilt i mellanpartiet och slutfallen är den nuvarande formen rätt skröplig.

*

Vår koralfrågas nuvarande läge är ägnat att framkalla en stämning av resignation — men därav behöver ej bliva hopplöshet. Här komma andra tider och släkten än våra. Vid arbete på reformer och framsteg. verkliga eller åtminstone förmenta, på det kyrkomusikaliska såväl som på andra områden må vårt släkte icke handla så, som om det bland jordens generationer vore den sista och den bästa!

Ivar D. Wallerius.

Hymnologi.

I.

Dansk Salme-Leksikon. Haandbog i dansk Salmesang. En hymnologisk Sammenstilling af Ord og Toner med historiske og bibliografiske Oplysninger af O. E. Thuner. København Anno MCMXXX, O. Lohse. (Pris: 15 kr.)

Detta präktigt utstyrda verk på nära 600 stora oktavsidor tjockt papper med 28 faksimiletryck efter äldre hymnologiskt betydelsefulla dokument kan komma en svensk bokvän att avundas våra grannar på andra sidan Sundet, där tydligen en viss begärelse till dylika ovärldsliga ägodelar anses kunna påräknas. Då Sveriges psalmhistoria och kyrkosångstradition ha åtskilliga beröringspunkter med Danmarks, är detta för oss en anledning att något närmare granska arbetets innehåll och ej inskränka oss till ett blott omnämmande av dess tillvaro.

Litteraturförteckningen (sid. 48 f.) kan ge anledning till invändningar Den upptar icke ett så viktigt samlingsverk som Fischer-Tümpel, Das deutsche evang. Kirchenlied des XVII Jahrh:s I—VI (Gütersloh 1904 f.).

Av Julians Dictionary of Hymnology citeras blott 1907 års edition (den 1915 utgivna upplagan är utvidgad och reviderad). H. Nutzhorn, Den danske Menigheds Salmesang i Reformationstiden (1913—18), nämnes icke; den har ju sina brister, men nog väntade man sig se den omtalad bland texteditionerna (eller melodisamlingarna). P. Severinsens lilla goda undersökning "Dansk Salmedigtning i Reformationstiden" (1904) nämnes, men icke den vida mer omfattande och rikhaltiga avhandlingen av Niels Møller: Salmesprog og Salmetyper (1923), där värdefulla bidrag även lämnas till besvarande av frågor om psalmernas härkomst och historia. Av den följande framställningen framgår emellertid, att författaren begagnat betydligt flera källor än de i litteraturförteckningen uppräknade. Dock måste man beklaga, att en del nyare, ganska lätt tillgängliga arbeten icke rådfrågats, t. ex. Wilhelm Nelles "Geschichte des deutschen evang. Kirchenlieds" eller densammes "Schlüssel zum evangel. Gesangbuch für Rheinland und Westfalen" (1924).*)

Att de av förf. begagnade tyska källorna delvis äro antikverade, framgår av åtskilliga uppgifter rörande i Danmark begagnade tyska psalmer. Så anses t. ex. numera allmänt Johann Scheffler (Angelus Silesius) icke ha diktat sina sånger, før han gick over til den katolske Kirke". Från tiden före 1653, då hans övergång till Rom skedde, finnes icke en enda psalm av Schefflers hand. Ej heller har Martin Rinckart skrivit sin *bordspsalm* "Nun danket alle Gott" (sv. ps. 272) c:a 1644 i förkänsla av westfaliska freden utan enligt egen uppgift omkring 1630—31 (tryckt 1636). Först långt senare har psalmen blivit ett tyskt *Te Deum* (tidigare ett *svenskt* sådant, vill det tyckas).

När det gäller melodiernas ursprung, synes förf. stundom ha haft nyare auktoriteter, än när det är fråga om texterna. Så kan han t. ex. om de bägge berömda koralerna till "Wie schön leuchtet" (sv. ps. 55) och "Wachet auf! ruft uns die Stimme" (sv. ps. 496) meddela, att "store Dele" av den förra redan 1538 förekomma i en psaltarpsalm och att den senare är "komponeret over en ældgammel Melodi til en af Davids Psalmer i den gamle Kirkesangs Slutningsperiode". (I de notföljder, Erik XIV tecknat upp under fängelsetiden, har man ju ock velat igenkänna några takter ur den ena av dessa koraler.) Beträffande koralen "Ein feste Burg" (sv. ps. 124) synes förf. ansluta sig till uppfattningen, att den ej bör tillskrivas Luther men att den ej heller kan förklaras som ett mosaikarbete med bitar ur gamla romerska gradualer, såsom Baumker ville göra troligt (och Strindberg med förtjusning fann antagligt).

Förbindelserna mellan dansk och svensk psalmdiktning äro ganska sällsamma. Under den första reformationstiden lånade Danmark som bekant några svenska psalmer, senare lånade vi en hel del danska. Sverker Ek, som ägnat "Våra första psalmböcker" en ingående undersökning (Samlaren 1918), har gjort troligt att de första "Swenska songer eller

*) Jag begagnar tillfället att för alla hymnologiskt intresserade påpeka den utomordentligt fylliga litteraturförteckning, som Kirchenrat D. Wilhelm Lueken Frankfurt a. M.) fogat till sin även f. ö. mycket beaktansvärda artikel "Zur Gesangbuchreform der Gegenwart" i Theologische Rundschau, Neue Folge, 2. Jahrg. 1930, Heft 6 (sid. 363—399), J. C. B. Mohr, Tübingen 1930.

wijsor" (1526) *samliga åtta* övertogos av danská psalmsamlare omkring 1530. Vid redogörelsen för den gamla, troligen danska advents- eller palmsöndags-psalmen "Fryd dig, du Kristi Brud" (Thuner 154) hänvisas till Beckmans Psalmhistoria, men den för psalmens ålder så viktiga notisen där, att psalmen finns omnämnd i Sverige 1598 och upptecknad i 1500-talets svenska visböcker, har icke utnyttjats. Ett annat svenskt lån från Danmark (nuvarande sv. ps. 487): "Eya mit Hierte ret inderlig" (Thuner 119) förser förf. med ursprungsbeteckningen "Ellen (!) Andersdatter", ehuru ju ingen säkerhet finnes för att en akrostikonpsalm avser att röja sin *diktare*s namn. Lika ofta kan ju det inskrivna namnet vara en hyllning till en annan person. Namnet "nävervisan" har Preben Nodermann tolkat såsom syftande på att melodien kan ha blåsts i näverlur.

En egendomlig grupp lån från Sverige utgöra några i Pontoppidans Salmebog 1740 upptagna sånger av pietistisk typ, som finnas i handskrift från 1733 i Det Kongelige Bibliothek i Köpenhamn (Thuner 101, 817, 1081, jfr Revidert Landstad 576). De äro alla (jfr Brandt-Helweg. Den danske Psalmedigtning II, s. 106 ff) hämtade från *Mose och Lamsens Wisor 1717* o. f., och de av Thuner upptagna torde få tillskrivas assessor Georg Lybecker (d. 1716), eftersom de ingå i första upplagan av nämnda sångbok. (Den av Pontoppidan även lånade "Söte Jesu, glädjekälla" — ursprungligen av Kingo (!) förekommer i Johan Tolpos "Anhang" 1720 och "Kom, Juda Lejon" i C. G. Österlings Evangeliske Läro- och Bøne-Psalmer 1724—27. Överhuvud är det intressant att se, hur nyckfullt och oberäkneligt utbytet sker mellan danska och svenska psalmboksredaktörer. Listan på lån av svenska originalpsalmer till Danmark är ingalunda representativ för våra bästa traditioner. I Salmebog for Kirke og Hjem och dess tillägg ingå t. ex. Sv. ps. 334, 360, 368, 369: 3 f., 373: 2 f., 378, 394, 454, 500, 534 och 571. Utom Kolmodins sommarpsalm är väl endast nr 500 fullt bärande. Natanael Beskows "Ack, saliga dag" med sitt för gammalprotestantisk uppfattning nästan kiliastiska framtidshopp går emellertid segrande fram från land till land. Den nya Frankfurt am Mainpsalmboken av 1927 har infört denna sång med den vid Ekumeniska mötet 1925 begagnade tyska texten, likvisst med den oriktiga uppgiften, att den skrevs inkom för detta möte, medan den ju härstammar från 1880-talet. (Den danska tolkningen har lämnats av den nyligen avlidne biskop Chr. Ludwigs.) — Den redan av Landstad (1861) översatta gamla bröllopspsalmen "Vi önska nu vår brudgum och brud" (sv. ps. 571) har genom upptagandet i dansk kyrkosång på sitt sätt återbördats till sin upphovsmans rätta fädernesland. På goda grunder kan nämligen göras gällande, att denna psalm är författad av den vittre Petrus Rudbeckius (biskop Johannes R:s broder, död som kyrkoherde i Köping 1629), vars fader ju inflyttade till vårt land från Danmark (Holstein).

Några andliga sånger, som upptagits i de danska Tilläggen, äro inte heller ägnade att göra oss alltför stolta över vår andel i dansk kyrkosång. Men vad *vi* tillägnat oss från Danmark i *original* före 1921 är ej heller vidare märkliga ting: tre psalmer av Hans Christenssøn Sthen (Sv. ps. 195, 370: 4, 438), en av Kingo (209), en av Arrebo (315), en av Brorson (452) samt de två ovannämnda sv. ps. 51 och 487 (resp. 673). Ibland

har Thuner anmärkt om en viss dansk originalpsalm, att den också finns i svenska psalmboken eller "Nya Psalmer", ibland icke. Ett genomögnande av författarförteckningen i våra psalmböcker är ju en lätt brukbar metod för kontrollering av våra danska lån. (De anonyma psalmerna finner man dock ej på det sättet.)

Psalmlexikonets uppställning efter nu gällande psalmbok († tillägg) medger i *regel* ej behandling av andra psalmer än de för närvarande kyrkligt användbara. För präster, lärare, kantorer och organister bör arbetet vara välkommet, sådant det är. Ur hymnologisk synpunkt skulle givetvis kunna önskas noggrannare och rikligare uppgifter och bättre utnyttjande av moderns framställningar. På vissa områden förefaller emellertid förf. ha mycket goda upplysningar att ge, t. ex. när det gäller engelska hymner. Redan Grundtvig tog ju ej så litet material från anglosaxiskt håll, och Tilläggen ha ökat förrådet, någon gång via Sveriges andliga sångböcker, t. ex. "Kom, låtom oss på barnavis" (Th. 890).

Författarregistret är mycket omfattande, men dess data kunna någon gång behöva korrigeras eller kompletteras. Augustini födelseår sättes nu allmänt till 354 (ej 353), Joachim Neanders till 1650 (ej 1640), Catherine Hankey dog 1911, S. Baring-Gould 1924 (ej 1923), Joel Blomqvist 1930. Om Theodoricus Petro Nylandensis (Didrik Persson Ruuth) behöver man ej säga, att han är "ukendt" — se t. ex. T. Norlind, Latinska skolsånger (Lund 1909) och där anförd litteratur.

Helt naturligt måste i ett så stort och sakrikt arbete som detta en del tryckfel insmyga sig, t. ex. sid. 113, r. 9 uppifr.: "mein Heiland ist" (i st. f. bist), sid. 115, r. 1: "gaa" (i st. f. gaar), sid. 151 "O Virgo gratiose" (i st. f. gratiose) och "Vegelied" (i st. f. Wegelied), s. 212 Baselius (i st. f. Basilius), sid. 312 "cruentorum", coronarum" (i st. f. cruentatum, coronatum i "Salve caput"), sid. 325 "Durchbrecher" (i st. f. O. Durchbrecher), sid. 390, r. 5 uppifr.: "Latentur et exultet omnes" (i st. f. ... exsultent ...).

En betydlig arbetsflit och ett livligt och vaket intresse för psalmernas texter och melodier bär hela verket vittne om. Alltför stränga fordringar få knappast ställas på hymnologiska arbeten, så länge bedrivande av därtill hörande studier både i vårt land och i utlandet anses vara ett hobby, ungefär som "knappologi", för vilket endast feriefirande amatörer och pensionerade pedagoger pläga kunna intresseras.

Emil Liedgren.

II.

Carl Norborg: Luthersk Psalmskatt. Stockholm, Diakonistyrelsens förlag 1928.

Utgivaren av ovanstående bok är tydligen besjälad av en brinnande kärlek till det sköna arv från fromma fäder som vi äga i vår evangeliska psalmskatt. Även om vår psalmbok upptager det värdefullaste av detta arv, återstår dock mycket som förtjänade ett bättre öde än att begravas i glömska. Utgivarens avsikt har varit att göra det bästa av detta tillgängligt för husandakten och den enskilda uppbyggelsen. Här är sålunda icke fråga om någon litteraturhistorisk antologi utan om en för praktisk

bruk avsedd bok. Härav följer att de äldre psalmerna och sångerna, när de i språkligt avseende verkat allt för knaggliga för ett nutida öra, blivit underkastade en varsam revision, varjämte de icke sällan förkortats.

Påfallande starkt är det danska inslaget. "Psalmebog for Kirke og Hjem" har utgivaren under sin verksamhet som sjömanspräst i Danmark naturligt nog lärt sig att värdesätta och älska och har nu försökt att med svenska språket införliva åtskilliga av dess pärlor. Bland nu levande svenska psalmister hava särskilt Paul Nilsson och J. A. Eklund flitigt anlitats. Utgivaren har emellertid icke stannat vid *psalmen* utan meddelat åtskilligt även av den *andliga visans* karaktär. Här ha Mose och Lambsens visor och Syréens Sångbok varit hans huvudkällor.

I stort sett kan man nog påstå att utgivaren med heder skiljts från sin uppgift. Detta torde kunna sägas både om urvalet — icke minst om urvalet av andliga sånger — och om de översättningar och bearbetningar, som han gjort. Det vore lätt att peka på åtskilliga nummer som måste betecknas som verkligt värdefulla. Jag skall dock inskränka mig till att fästa uppmärksamheten på ett par. Under n:r 95 upptages "O Haupt voll Blut und Wunden" i Paul Nilssons översättning "O huvud, krönt av törne", där man slipper Nya Psalmers banala slutord: "den så dör, han dör väl". N:r 196 är en starkt sammandragen och något omarbetad gammal pietistsång, där mången förvisso med glädje återfinner den kända versen "Ett, Jesu, än påminner jag", som åtminstone i vissa delar av vårt land så ofta av prästen användes under högmässan som avslutning av predikstolsakten. Med verklig tillfredsställelse konstaterar man att utg. som n:r 264 upptagit och från glömskan räddat Paul Bergs lilla älskliga barnapsalm: "Minns, kära barn, de tio bud", som ursprungligen publicerats i Göteborgs stifts Julhälsningar 1924 under den fullständigt vilseledande rubriken: "Den illa förstädda, försmädda och förrådade katekesen". Rec. tvekar icke att beteckna denna psalm som den bästa av de nutida försök till psalmer för barn som han påträffat. Där finnes den *naturliga* enkelheten och barnsligheten, som dylika psalmer så sällan äga. Däremot påträffar man icke ett spår av den tilljordhet och lillgamla snusfornuftighet som brukar vara dessa psalmers vanligaste kännetecken.

Tyvär kan man emellertid icke förneka att utgivaren även medtagit ett och annat nummer som man helst skulle önskat icke hava fått vanpryda samlingen. Dit höra t. ex. L. Bergs tarvliga rimmerier om Guds godhets rikedom (n:r 3) och L. Linderots osmakligt familjära rader:

"Det är så gott att få
vid helga korset stå
med Jesu arma moder
och där betrakta stum
vår marterfulle broder —" (n:r 79).

Andra liknande äro n:r 242, 245, 291. Och det är svårt att förstå att en man som i allmänhet visar så god smak kunnat som slutpsalm införa något så banalt som den fullständigt omöjliga översättningen från Brorson "Amen sjunge varje tunga". Hur originalets "Amen, ak, hvor Gud er god" klingar för ett danskt öra vågar jag icke yttra mig om. Men säkert är att översättningen "Amen, tänk vad Gud är god" för en svensk verkar

som ett slag på örat. Ett och annat i stort sett icke oävet nummer vanprydes ock av någon enstaka språklig omöjlighet t. ex. n:r 40: "Vem är, jag ser — i krubban lägges ner." I samma vers förekommer "vem är — som ligger med besvär — på hö" etc. N:r 43 innehåller följande: "Mitt hjärta alltid *vankar* — där Jesu krubba står."

Utgivarens egna översättningar äro i regel ganska lyckade. Dock behandlas originalen ibland med en frihet som icke är odelat välgörande. Stundom kan ock en viss osäkerhet ifråga om ordvalet i svensk psalmstil komma till synes. Så höra t. ex. *isbergen* i 62:5 liksom *vännernas lag* i 103: 5 till de ord som man helst icke vill höra i en *svensk* psalm. Ej heller passar formen *be* (för *bedja*) i 75: 3.

Dessa anmärkningar äro emellertid ingalunda avsedda att förtaga det goda intrycket av boken. Säkert kommer den att förvärva sig många vänner. Och det förtjänar den.

Knut Peters.

Sparsamhet med verkningsmedlen särskilt i kyrkoårets beredelsetider!*

Det fordras inte så litet av behärskning för att efter kyrkoårets tider rätt avväga innehålllet i gudstjänsterna, så att man inte tar ut en kommande stor högtid så i förskott, att till sist, när dagen kommer, intet nytt finnes varken att lysna till eller sjunga med i. Vill man vinna det resultatet, att samma åhörare söndag efter söndag komma till kyrkan, så måste man — särskilt om en och samma präst alltid tjänstgör där — sörja för, att det inte blir enahanda. Farligast i ifrågavarande avseende äro naturligtvis beredelsetiderna, advents- och passionstiderna. Ty själva beredelsen innebär ju, att man också skådar framåt, mot den kommande högtiden. Detta framåtskådande måste ju emellertid göras så, att det ger aning om den kommande högtiden, men inte träder den för nära. "Spänningen" i kyrkoåret måste finnas kvar — om jag så får uttrycka mig.

Ifråga om psalmval är adventstiden lyckligt lottad, ty åtminstone i Wallinska psalmboken ha adventspsalmerna med undantag för ps. 50 just beredelsekaraktär — "Bereden väg för Herren", "Bjud Kristus hem till dig", "Gör porten hög" etc. — och äro skilda i uppställningen från julpsalmerna. Vad predikan beträffar, utgör evangeliet på 1. S. i Adv. nog en svårighet, i det att Jesu intåg inbjuder till att tala om Jesu ankomst — icke ss. något som skall komma med julen, utan ss. något som sker den dagen. På det viset konkurrerar 1. S. i Adv. med julens evangelium.

På liknande sätt utgör också evangeliet på Fastlagssöndagen en svårighet, kanske en ändå större. Det märktes i en radiohögmässa i år, som jag åhörde. Och ändå framgår det tydligen av texten, att den talar om något, som skall komma. Även utläggningen av texten måste peka framåt och väcka önskan att höra fortsättning. Psalmvalet under passionstiden erbjuder den största svårigheten, ty de flesta psalmerna äro långfredagspsalmer — de tala inte bara om lidandet, utan om döden på korset. Vid ovan omtalade radiogudstjänst förekomma alla dessa, t. o. m. 94! En psalm, som börjar: "Guds rena lamm oskyldig på korset för oss slaktad", och som dessutom är både så välkänd men ändå av hela vårt folk så vördad och helighållen, skulle aldrig sjungas annat än på Långfredagen och möjligen — enl.gammal sed — vid nattvardsgång, ehuru jag för min del vid nattvardsgång hellre låter våra sorgligt nog ganska okända nattvardspsalmer sjungas, ss. t. ex. ps. 152. Man kunde naturligtvis i högmässorna under passionstiden låta passionspsalmerna vara och försöka välja

*) Ovanstående har tillställts Red. med begäran om införande.